

O VYBRANÝCH MEDZINÁRODNO-BEZPEČNOSTNÝCH ASPEKTOCH UKRAJINSKEJ KRÍZY V HISTORICKO-SOCIOLOGICKOM KONTEXTE

ON SELECTED INTERNATIONAL SECURITY ASPECTS OF THE UKRAINIAN CRISIS IN THE HISTORICAL- SOCIOLOGICAL CONTEXT

*František Škvrnda*¹

Stat' sa zameriava na skúmanie vybraných medzinárodno-bezpečnostných aspektov ukrajinskej krízy v historicko-sociologickom kontexte, ktorý vychádza z kritických teórií v sociológii a medzinárodných vzťahoch. Analyzuje sa v nej terminologická rozmanitosť charakteristiky situácie a vývoja na Ukrajine. Ústredným pojmom analýzy je ukrajinská kríza. Súčasná ukrajinská kríza sa skúma v dvoch súvislostiach. Prvou je historicko-sociologická dimenzia súčasnej ukrajinskej krízy s dôrazom na vývoj od osamostatnenia Ukrajiny v roku 1991. V nadväznosti na ňu sa analyzujú významné medzinárodno-bezpečnostné aspekty súčasnej ukrajinskej krízy. Kľúčové slová: Ukrajina, kríza, konflikt, vojna, historická sociológia, medzinárodná bezpečnosť.

The present paper aims to research selected international-security aspects of the Ukrainian crisis in the historical-sociological context, based on the critical theories in sociology and international relations. It analyzes terminological diversity of possible characteristics of the situation and development in Ukraine. The central concept of analysis is the Ukrainian crisis, which is researched in two contexts. First, historical-sociological dimension of the

¹ doc. PhDr. František Škvrnda, CSc. Katedra medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 85235 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: frantisek.skvrnda@euba.sk.

(Department of International Political Relations, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Dolnozemska cesta 1, 85235 Bratislava, Slovak Republic.)

Autor v minulosti pôsobil vo vojsku, bezpečnostnom sektore a na ministerstve zahraničných vecí. Na Fakulte medzinárodných vzťahov pracuje od roku 2002. Od roku 2007 je členom Katedry medzinárodných politických vzťahov. K hlavným oblastiam jeho vedeckého záujmu patrí teória svetovej politiky, teória medzinárodnej bezpečnosti a sociológia bezpečnosti s dôrazom na súčasnosť. Hlásí sa ku kritickým teóriám a marxizmu.

current Ukrainian crisis is analyzed with a special emphasis on the development of Ukraine after the gaining of independence in 1991. Second, major international-security aspects of the current Ukrainian crisis are analyzed.

Key words: Ukraine, crisis, conflict, war, historical sociology, international security.

JEL: F50, Z00

1 Úvod

Fenoméni súčasnej ukrajinskej krízy vypukol zdanlivo neočakávane na konci novembra 2013 po masových protestoch v Kyjeve. Formálnym dôvodom k nim sa stalo rozhodnutie vlády odstúpiť od podpísania asociačných dohôd Ukrajiny s EÚ. V protestoch, ktoré menili podoby i charakter, sa stupňovalo napätie v spoločnosti, narastal chaos a došlo k použitiu ozbrojeného násilia, nielen zo strany bezpečnostných zložiek štátu, ale aj protestujúcich.

Súčasná ukrajinská kríza mala od začiatku zahraničnopolitické aspekty a súvislosti. Jej najzložitejšia stránka je aj z medzinárodného hľadiska spojená s použitím ozbrojeného násilia, ktoré sa interpretuje rôznym spôsobom.

Príspevok sa zameriava na stručné objasnenie vybraných historicko-sociologických aspektov ukrajinskej krízy. Dôraz sa kladie na politické a bezpečnostné zdroje (príčiny) a dopady ukrajinskej krízy a ich pôsobenie v súčasnosti.

Cieľom state je charakterizovať medzinárodno-bezpečnostné aspekty ukrajinskej krízy predovšetkým z pohľadu kritických teórií v sociológii a medzinárodných vzťahoch, ktoré ju vidia v historicky dlhšom a sociálno-ekonomicky, politicky, kultúrne i bezpečnostne širšom a zložitejšom kontexte, ako je ten, ktorý sa povrchne, zjednodušene a príliš jednoznačne prezentuje v „hlavnoprúdových“ médiách, či už printových alebo elektronických.

Stať sa pritom opiera o názory a závery autorov z akademických kruhov² najmä na Západe (v členských štátoch EÚ a NATO), ktoré z rôznych hľadísk kritizujú jednostrannosť mediálno-politického pohľadu na ukrajinskú krízu a jeho škodlivosť. Využívajú sa aj zdroje autorov, ktorí sa hlásia ku kritickým teóriám.

Autor state sa relatívne málo odvoláva na pramene z kruhov, ktoré sa považujú za blízke „oficiálnemu“ Washingtonu, Bruselu (centrále NATO), ale aj Moskve.

² Za akademické kruhy budeme v stati považovať odborníkov pôsobiacich na univerzitách a v rôznych výskumných centrách, poprípade think tankoch. Nezaradíme medzi ne subjekty, ktoré sa na Slovensku označujú za mimovládne organizácie, ale väčšinu zdrojov pre svoje aktivity získavajú z grantov a vládnych programov, neraz aj z viacerých štátov. Nebudeme sa preto odvolávať ani na zdroje z organizácií aktívne pôsobiacich v mediálno-politických diskusiách na Slovensku o ukrajinskej kríze, ako sú Slovenská spoločnosť pre zahraničné vzťahy (známa aj pod anglickou skratkou SFPA), Centrum pre európske a severoatlantické vzťahy (tiež známe pod anglickou skratkou CENAA), Inštitút verejných otázok a pod.

Charakter témy si vyžaduje využívať v širšom rozsahu, ako je to obvyklé, aj aktuálne mediálne informácie žurnalistického a publicistického charakteru, pri ktorých odkazuje spravidla na elektronické pramene.

Daňou za aktuálnosť témy je abstraktnosť a všeobecnosť jej charakteristiky, ktorá predstavuje len východiská skúmania. Prezentované poznatky a závery si vyžadujú v budúcnosti precizovanie. V súvislosti s tým sa venuje zvýšená pozornosť terminológii, ktorá sa používa vo vzťahu k analýze a hodnoteniu udalostí na Ukrajine a podmieňuje aj ich interpretáciu v historických súvislostiach, ako aj v spojení s aktuálnymi a perspektívnymi bezpečnostnými aspektmi. V obsahu state nejde o formulovanie nemenných petrifikovaných záverov, ale o jeden z teoretických pohľadov na tému ukrajinskej krízy, ktorej skúmanie je protirečivé, mnohostranné a dlhodobé a bude podmienené aj jej ďalším vývojom

2 TERMINOLOGICKÁ ROZMANITOSŤ CHARAKTERISTIKY SITUÁCIE A VÝVOJA NA UKRAJINE

V druhej polovici februára 2014 došlo vo vývoji ukrajinskej krízy ku kvalitatívnej zmene s dramatickými dôsledkami. Udalosti viedli k nástupu nového vedenia štátu – prezidenta a vlády. Vznikli pochybnosti, či sa tieto zmeny uskutočnili v súlade s ukrajinskou ústavou a príslušnými zákonmi. Situácia bola chůlostivá aj pre Washington, lebo USA v prípade, keď príchod novej moci k vláde nie je zákonný, jej nemôžu poskytnúť pomoc (v podobnej situácii bol Washington aj pri zosadení egyptského prezidenta M. Musrího v júli 2013). Po nástupe novej mocenskej garnitúry na čelo štátu sa uskutočnili aj voľby – prezidentské (25. mája 2014) a parlamentné (26. októbra 2014), v ktorých sa upevnila jej pozícia.

Napätie a chaos v spoločnosti však aj po 21. februári 2014 pokračovali. Po odtrhnutí Krymu vznikol na juhovýchode štátu (v časti dvoch oblastí – Doneckej a Luhanskej) ozbrojený konflikt, ktorý viacerí autori označujú za občiansku vojnu (Mandel 2014, Lauterbach 2014, Zuesse 2014) a pretrváva až do súčasnosti (začiatok marca 2015).

Za aktívnej účasti medzinárodného spoločenstva boli prijaté dve dohody o prímerí medzi bojujúcimi stranami – Minsk I (OSCE 2014) a Minsk II (Kremlin News 2015). Po Minsku II bola prijatá aj rezolúcia BR OSN 2202 o východnej Ukrajine (United Nations 2015).

Od februára 2015, najmä na základe Minska II a jeho podporenia aj Bezpečnostnou radou OSN, môže nastať obrat v ukrajinskej kríze, hoci existuje radikálne až extrémistické odmietanie dohody u viacerých síl (aktérov), ktoré do udalostí zasahujú. Spochybňovanie Minska II sa objavuje aj v časti mediálno-politických kruhov, ktoré sú blízke USA a NATO.

V súhrne prevažuje pozitívne hodnotenie Minska II, ktoré sa považuje za prínos k poklesu napätia v oblasti bojov. Upozorňuje sa však, že prímerie je stále

krehké a situácia vyžaduje nielen ochotu a ústretovosť bojujúcich strán, ale aj angažovanosť predstaviteľov normandskej štvorky – Francúzska, Nemecka, Ruska a Ukrajiny a ich dohliadanie na dodržiavanie podmienok dohody najmä v súvislosti s prímerím.

Pri charakteristike udalostí a procesov na Ukrajine v období od konca novembra 2013 sa používajú viaceré pojmy. Terminológia, s výnimkou kritických teórií, má neorealistický charakter a neraz sa až poddáva „reálpolitike“. Preferuje sa pohľad z pozície sily a záujmov.

Za ústredný pojem príspevku považujeme ukrajinskú krízu. Vyjadruje sa v ňom, že ide o výsledok dlhodobých procesov, ktoré majú najmä sociálno-ekonomické a politické korene, ale sú podmienené aj kultúrne a duchovne a výrazne sa premietajú do bezpečnostnej oblasti, či už vo vnútri krajiny alebo aj v medzinárodnej dimenzii, vrátane informačného boja.

Chápanie, charakteristika a hodnotenie súčasnej ukrajinskej krízy má široký, voľný rámec a viaceré podoby. Ide o prehľadové, súhrnné texty analytického charakteru (McMahon 2014) ale aj špeciálne rubriky v časopisoch (Online Focus Ausland 2015), kde možno nájsť prehľad rôznych spravodajských materiálov na túto tému od jej vzniku. G. Rose zostavil zborník (Rose 2014), v ktorom sústredil 18 článkov uverejnených predtým v časopise Foreign Affairs, zaoberajúcich sa rôznymi aspektmi a oblasťami vývoja na Ukrajine od tzv. oranžovej revolúcie až po začiatky súčasnej krízy. Zvýrazníme z nich témy rusko-európskych (nemeckých) vzťahov, celistvosti Ukrajiny, jednoty ukrajinskej opozície, ukrajinského nacionalizmu a energetickej dimenzie krízy. R. Sakwa zdôrazňuje krízu hraníc (Sakwa 2015), ktorá je daná mimoriadne zložitým vývojom samotnej Ukrajiny, ale aj ukrajinsko-ruských vzťahov a vyústila podľa neho do vzniku špecifickej frontovej línie.

Často sa používajú dva expresívne, „silnejšie“ pojmy. Prvý pojem charakterizuje udalosti na Ukrajine ako revolúciu (Schuller 2014, Yuhas a Jalabi 2014). Za súčasť revolúcie sa považuje aj zmena vlády v Kyjeve vo februári 2014 (Friedman 2014, Economist 2014). Kritický pohľad na súčasný vývoj na Ukrajine ako revolúciu prezentuje S. Lendman (Lendman 2014).

Druhý pojem hodnotí udalosti ako konflikt (Menon a Rumer 2015), resp. vojnu (Engdahl 2014, Petras 2014, Petro 2014). V súvislosti s vojnou sa ukrajinská kríza spája aj s rôznymi prívlastkami. Uvedieme, podľa nás, tri najčastejšie používané. Prvý charakterizuje situáciu ako občiansku vojnu. Z hľadiska medzinárodnej bezpečnosti sú významnejšie označenia situácie za studenú (novú studenú) poprípade studenú vojnu 2.0 a hybridnú vojnu.

O novej studenej vojne začal písať E. Lucas od vystúpenia V. Putina na Mníchovskej bezpečnostnej konferencii vo februári 2007, ktoré sa označuje aj ako Mníchovská reč. Na obálke publikácie, ktorá vyšla už v treťom vydaní, sa zvyrazňuje, že ide o doplnenú a úplne prepracovanú verziu (Lucas 2014). Hudson označovanie

ukrajinskej krízy za novú studenú vojnu, najmä v kontexte západného chápania tohto fenoménu kritizuje (Hudson 2014). Aktuálny ruský pohľad na novú studenú vojnu, ktorá bude „dlhá a vážna“, prezentoval v rozhovore pre Informačnú agentúru Regnum riaditeľ Ústavu USA a Kanady S. Rogov. Uviedol, že k obratu viedli udalosti na Ukrajine, ktoré sa dostali „do centra geopolitického súperenia medzi Ruskom a USA a ich spojencami“ (Regnum 2015).

Hybridná vojna (Savin 2015) je relatívne novým, ale aj kontroverzným pojmom – koncepciou, ktorej prínos pre analýzu súčasnej bezpečnosti je aj kritizovaný (Zúna 2010). Za autora koncepcie sa považuje F. Hoffman, ktorý ju pôvodne charakterizoval najmä v spojení s činnosťou vojenského námorníctva USA (Mattis a Hoffman 2005). V ďalšom rozpracovaní ukázal, že ozbrojené konflikty sa stanú multimodálnymi (budú vedené rôznymi spôsobmi) a mnohovariantnými, pričom sa nebudú dať hodnotiť jednoducho, čiernobielo. Môžu sa v nich prejaviť štandardné postupy vedenia vojny, ale aj neregulárne taktiky uplatňované neštandardnými vojenskými formáciami, teroristické aktivity aj kriminálny chaos. Konflikt môže prebiehať na relatívne ucelenom a ohraničenom priestore, ale môže mať aj sieťový charakter (Hoffman 2009).

V súvislosti s ukrajinskou krízou F. Hoffman (2014) zdôraznil, že vzniknutá situácia spochybňuje tradičné západné chápanie vojny a nedá sa na jej základe primerane objasniť. Uviedol, že Rusko vlastne už v roku 2008 viedlo proti Gruzínsku hybridnú vojnu.

Prezentuje sa aj geopolitická interpretácia ukrajinskej krízy, či už z tradičného anglosaského (Mead 2014) alebo kritického (Nazemrova 2014) pohľadu. Geopolitická dimenzia ukrajinskej témy sa prezentovala aj pred krízou (Schneider-Deters, Schulze a Timmermann 2008), čo súvisí s vnímaním Ukrajiny ako problému v širšom priestorovom i časovom rámci a čo naznačovalo aj očakávanie prepuknutia súčasnej krízy.

Kritériá vymedzenia pojmov kríza, vojna, konflikt, revolúcia a pod. ani prípadné znaky, indikátory a pod., na základe ktorých sa špecifikujú, nie sú stanovené. Vzhľadom na zložité prelínanie globalizácie, postmoderny a vytvárania multipolarity, ako aj interdependenciu aktérov ukrajinskej krízy, ktorí majú rôzny politický i štátoprávny charakter, to nie je na súčasnom stupni jej vývoja asi ani exaktne možné.

Viacerí autori tieto pojmy, či už abstraktne (v rámci teórie medzinárodnej bezpečnosti), alebo konkrétne vo vzťahu k problému Ukrajiny, ktorý má charakter *sui generis*, používajú voľne a zamieňajú ich. A. Wilson charakterizuje síce súčasné udalosti vo svojom komplexe ako krízu, ale poukazuje aj na protirečivosť ukrajinskej revolúcie. V súvislosti s ňou kladie otázku, či ide o nekončiacu záležitosť alebo o proces, ktorý je sotva vo svojich začiatkoch (Wilson 2014). A, naopak, R. Menon a E. B. Rumer charakterizujú súhrnne situáciu ako konflikt, ale jej pôsobenie spájajú s krízou nielen na Ukrajine, ale aj v Rusku a Európe (Menon a Rumer 2015).

U nemeckých autorov sa stretneme s označovaním ukrajinskej krízy za hru s ohňom (Strutynski 2014), či za ohnisko (Wehrschütz 2014). V oboch prameňoch sa na objasnenie situácie uvádzajú názory viacerých osôb z rôznych kruhov, ktoré prezentujú neraz celkom protichodné názory a postoje k udalostiam. Publicisticky, mediálne sa tým naznačuje potreba širšieho vnímania situácie, možnosti rozdielnej interpretácie problémov, ktoré vznikli v dôsledku dlhodobejšieho pôsobenia viacerých faktorov. Zároveň poukazujú na potrebu určitej tolerantnosti pri hodnotení celého fenoménu i jeho parciálnych aspektov.

Z hľadiska vnímania súčasnej ukrajinskej krízy a terminológie, ktorá sa pri nej používa, vidíme dva základné spôsoby (rámce) jej skúmania, medzi ktorými však nemožno položiť príliš ostré hranice odlišenia. Prvý označíme za širší, ktorý má historicko-sociologický charakter (Delanty 2013, Hobden a Hobson 2001, Kommisrud 2009). Skúma súčasnú ukrajinskú krízu ako výsledok dlhodobého pôsobenia viacerých faktorov, ktoré majú politický, sociálno-ekonomický a kultúrny charakter. Druhý budeme charakterizovať ako užší bezpečnostný, vojensko-politický, ktorý sa zakladá na novom chápaní bezpečnosti a vyžaduje si najmä uplatnenie koncepcie ľudskej bezpečnosti.

Skúmanie ukrajinskej krízy cez prizmu ľudskej bezpečnosti evokuje aj tretí pohľad na ňu, ktorý sa v sociológii charakterizuje ako každodenný život. Kríza kruto a tragicky vstúpila do života Ukrajincov. Najhoršiu stránku krízy predstavuje, že v nej hynú ľudia. Podľa správy Vysokého komisára OSN pre ľudské práva zahynulo k začiatku marca 2015 na východnej Ukrajine už vyše 6 000 osôb (UN News Center 2015). Nemecké bezpečnostné kruhy odhadovali ešte na začiatku februára 2015, že počet obetí konfliktu môže dosahovať až 50-tisíc osôb – vojakov i civilistov (Frankfurter Allgemeine Politik 2015).

Okrem toho sa devastuje aj relatívne málo rozvinutá (chudobná) infraštruktúra štátu, ktorý patrí k najchudobnejším v Európe. Škody v dôsledku bojov, ktoré prepukli, ale aj v dôsledku ďalších dopadov krízy sú ťažko vyčísľiteľné, ale rádovo dosiahnu miliardy eur.

Skúmanie ukrajinskej krízy umožňuje aplikáciu oboch smerov kritickej teórie. Nejde len o kritiku teórie a metodológie skúmania ukrajinskej krízy, ale aj o kritiku usporiadania sveta, podmienok a faktorov, ktoré umožnili jej vznik.

3 HISTORICKO-SOCIOLOGICKÁ DIMENZIA SÚČASNEJ UKRAJINSKEJ KRÍZY S DÔRAZOM NA VÝVOJ OD OSAMOSTATNENIA V ROKU 1991

Nebudeme sa zaoberať dejinami Ukrajiny, ktoré sa vymedzujú zhruba od čias Kyjevskej Rusi (v niektorých prameňoch Staroruského štátu) v druhej polovici 9. storočia (Kappeler 2014, Magocsi 2010, Yekelchik 2007, s XV.). Tento vývoj sa vzhľadom na jeho zložitosť a viacstrannosť v súčasnosti na základe rôznych odôvodnení, často mimognozeologických, dopĺňa a upravuje. V posledných

desaťročiach sa nielen v prípade Ukrajiny, ale aj dejín iných štátov a regiónov, stretávame s ich rôznou interpretáciou, až „prepísovaním“.

P. Magocsi poukazuje na to, že svet vie síce málo o Ukrajine, ale zato existujú až štyri pohľady na jej dejiny: ruský, poľský, ukrajinský a sovietsky (Magocsi 2010). Zložitým problémom, ktorý nadobúda až politický (medzinárodnopolitický) charakter, je predovšetkým interpretácia rusko-ukrajinských vzťahov, resp. narastajúca rozdielnosť najmä predstaviteľov radikálne orientovaných zdrojov pri pohľade na túto tému.

Vyjdeme z koncepcie naznačenej K. Boeckhovou a E. Völklo (2007), ktorí v duchu hobsbawmovského chápania storočia extrémov – „krátkeho 20. storočia“ (Hobsbawm 1998), ako aj historickej sociológie (Delanty 2013) hľadajú korene súčasného vývoja na Ukrajine v jednom z medzníkov, ktorými sú ruské revolúcie v r. 1917. Ako prelomové momenty ukrajinských dejín v 20. storočí zvyrazňujú pokusy o samostatnú ukrajinskú štátnosť v rokoch 1917 – 1921, postavenie Ukrajiny ako sovietskej republiky (s prerušením počas okupácie za Veľkej vlasteneckej vojny) a oddelenie od Sovietskeho zväzu. Tento pohľad sa niekedy charakterizuje aj ako moderné objasnenie ukrajinských dejín v 20. a 21. storočí.

V. Semenenko a A. Radčenko najnovšiu epochu ukrajinských dejín skúmajú od roku 1914. Vymedzujú v nej obdobia: roky prvej svetovej vojny, revolúcie a občianskej vojny (1914 – 1921), medzivojnové obdobie (1921 – 1939), obdobie druhej svetovej vojny a Veľkej vlasteneckej vojny (1939 – 1945), povojnové obdobie a krízu autoritarizmu (1946 – 1991) a vznik nezávislej Ukrajiny (1991) (Semenenko a Radčenko 2002).

V období rokov 1914/1947 – 1991 sa vytvorila väčšina problémov, ktoré sa začali ventilovať po vzniku samostatnej Ukrajiny a spravidla neboli primerane zvládnuté ani vyriešené a vzhľadom na vnútro- i zahraničnopolitický vývoj k nim pribudli i nové komplikácie. Podobne ako K. Boeckhová s E. Völklo a V. Semenenko s A. Radčekom aj ďalší autori poukazujú na novú kvalitu, ktorú získal vývoj (dejiny) Ukrajiny po roku 1991. Tieto procesy skúmajú ako novú, ťažkú cestu k demokratickému, právnenému štátu, ktorú determinujú najmä prezidenti – L. Kravčuk, L. Kučma a V. Juščenko a s nimi spojené vládnuce politické a hospodárske kruhy, resp. elity.

K podpisu Bielovežských dohôd 8. decembra 1991, ktoré formálno-právne umožnili rozpad ZSSR, došlo spontánne, bez toho, aby sa za tým skrývalo nejaké sprisahanie. Hlavní účastníci stretnutia vraj šípili, že nerobia dobre, ale nevedeli konať ináč. G. Chiesa však považuje L. Kravčuka (predsedu Najvyššieho soviету Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky, ktorý bol prvým ukrajinským prezidentom v rokoch 1991 – 1994) za hlavného iniciátora tohto kroku, najmä po výroku „Ukrajina skončila s tristoročným panovaním Ruska“. B. Jeľcin bol človek menej racionálny, bez výraznejšej idey, so sklonmi k nadmernej spotrebe alkoholu. Údajne ani nemal

predstavu o tom, aký dokument zo stretnutia vzíde a jeho hlavným cieľom bolo zvrhnúť M. Gorbačova – skončiť so situáciou, keď sa s ním musel deliť o moc. Tretieho účastníka S. Šuškeviča hodnotí akoby náhodného prítomného, osobu bez vplyvu na dianie (Kjeza 1998).

B. Jeľcin bol vraj do poslednej chvíle proti rozpadu („rozpusteniu“) ZSSR. Spolu so S. Šuškevičom prehovárali L. Kravčuka nejakým spôsobom zachovať jednotu ZSSR (Zajnašev 2006). L. Kravčuk v interview Rádiu Sloboda v súvislosti s 20. výročím podpísania Bielovežských dohôd pateticky uviedol, že išlo o štátny prevrat, ale pokojnou cestou (Ivachnenko 2011).

Súčasnú krízu možno z historicko-sociologického hľadiska charakterizovať ako ďalšie vyvrcholenie – nový stupeň – komplikácií rôzneho druhu a podôb v jednotlivých oblastiach vývoja samostatnej Ukrajiny od roku 1991. Celkovo vývoj Ukrajiny v tomto období má charakter dlhodobej, mnohostrannej politickej a sociálno-ekonomickej krízy, kde prevažujú rôzne konflikty, ktoré sú len na kratší čas prerušované stavmi relatívneho pokoja. Je to podmienené nielen sociálno-ekonomickým stavom štátu a vnútropolitickými faktormi, ale aj zemepisnou polohou Ukrajiny, hľadaním jej zahraničnopolitickej a bezpečnostnej orientácie, pričom medzinárodnopolitický vývoj v regióne tiež nepôsoobil pozitívne.

Podľa W. Schneider-Detersa sa Ukrajina ocitla v mocenskom vákuu a stala sa „terra nullius“, obrazne „integračnopoliticky krajinou nikoho v Medzeurópe“, kde sa prekrýva priestor bruselskej politiky európskeho susedstva a moskovského blízkeho zahraničia. Odvoláva sa pritom aj na myšlienku E. Bahra, ktorú uviedol v roku 2005, že jej „osud“ – pripojenie na niečiu stranu sa musí rozhodnúť v rozmedzí 10 – 15 rokov (Schneider-Deters 2012, s. 35).

Súčasná ukrajinská kríza má aj symbolické dimenzie, ktoré v duchu paretovských reziduí a derivácií bránia racionálnemu hodnoteniu diania. Ide o jej spájanie s Majdanom – námestím v Kyjeve, na ktorom protesty prebiehali. Majdan sa stal nielen symbolom, ale aj mýtom už v roku 2004, keď sa na ňom začal iný, mimoriadne protirečivý fenomén vo vývoji Ukrajiny od získania jej samostatnosti v r. 1991 – tzv. oranžová revolúcia (Templin 2007, Timtschenko 2009). Ironický pohľad na Majdan 2004 podal O. Buzina (2010). V súvislosti so súčasnou krízou a podnetom k jej vzniku sa tento symbol často označuje za Euromajdan.

Oba Majdany (z roku 2004 a 2013) formálne symbolicky spája aj to, že protesty začali zhruba v rovnakom čase – 22. novembra v roku 2004 a 21. novembra v roku 2013 a boli do značnej miery zamerané proti politike V. Janukovyča³ a jeho

³ Viktor Fjodorovič Janukovyč (*1950) – bol ukrajinským premiérom v rokoch 2002 – 2005 a 2006 – 2007 a štvrtým ukrajinským prezidentom v rokoch 2010 – 2014, keď bol fakticky odstránený z funkcie potom, ako utiekol z Kyjeva. Ukrajinský parlament 22. februára 2014 vo svojom uznesení uviedol, že svojím konaním „neústavným spôsobom sa sám odstránil od vykonávania ústavných právomoci“. 5. januára 2005 sa tiež vzdal funkcie premiéra potom, ako

okolía. Hoci bezprostredné podnety k ich vzniku boli odlišné, spájala ich veľká nespokojnosť obyvateľstva s politickou a sociálno-ekonomickou situáciou v štáte a s konaním elít.

Druhá, smutnejšia, stránka symboliky oboch Majdanov je v tom, že postavenie a bežný život širokých vrstiev obyvateľstva sa po nich ani v jednom prípade nezlepšili. Viedli len k zostreniu politického zápasu v štáte. „Euromajdan“ z rokov 2013 – 2014 okrem toho priniesol obyvateľstvu Ukrajiny len väčšiu destabilizáciu – občiansku vojnu, zhoršenie životných podmienok a i. (Azarov 2015).

Okrem toho podľa niektorých hodnotení hrozí Ukrajine čoraz viac štátny bankrot. Ruský kritický ekonóm V. Katasonov uviedol, že po čiernej strede – 25. februári 2015, keď valutový kurz ukrajinskej hrivny prekročil hranicu 33 hrivien za USD (a na čiernom trhu to bolo 50 až 60 hrivien), je návrat na pozície zo začiatku mesiaca (okolo 15 hrivien za USD) ťažko predstaviteľný. Pád hrivny za jeden deň bol viac ako dvojnásobný a za rok štvornásobný. Všeobecnú príčinu pádu hrivny vidí v kríze ukrajinskej ekonomiky, ktorá prechádza do štádia katastrofy. Medzinárodné (valutové) rezervy za rok 2014 poklesli o 12,404 miliardy USD a na začiatku roka 2015 predstavovali 6,420 miliardy USD. V januári 2015 poklesli o 1,11 miliardy a dostali sa na „rekordne“ nízku úroveň (Katasonov 2015).

Špecifický fenomén vývoja samostatnej Ukrajiny predstavuje pôsobenie oligarchov (Parsons 2014, Sudlianková 2014). Časť z nich zastávala aj vysoké funkcie v riadení štátu. Súčasný prezident Ukrajiny P. Porošenko patrí k najbohatším ľuďom v štáte, ale má aj určité politické skúsenosti s vykonávaním vládnych funkcií. Problémy vplyvu oligarchov na súčasnú vládnu moc, resp. ich vzájomného boja o moc (aj prostredníctvom rôznych osôb, ktoré presadzujú svoje záujmy vo vládnom a štátnom aparáte) sú jednou z veľkých neznámych politického a sociálno-ekonomického vývoja na Ukrajine.

K veľkému zlomu v ukrajinskej kríze došlo v súvislosti s niektorými nacionalisticky podmienenými úpravami zákonov po nástupe novej štátnej moci vo februári 2014. Nejasnosti a dezinterpretácie vznikli najmä okolo návrhu na zrušenie účinnosti zákona o základoch štátnej jazykovej politiky, ktorý bol schválený 23. februára 2014. Zákon bol pôvodne prijatý 3. júla 2012 pod č. 5029-VI. Napriek tomu, že 4. marca 2014 dočasný prezident O. Turčynov vyhlásil, že rozhodnutie parlamentu nepodpíše, pokiaľ nebude prijatý nový zákon, vznikla nová vlna napätia a nepokojov vo viacerých častiach štátu – odlišná od toho, čo sa dialo od konca novembra 2013 do 22. februára 2014.

v druhom kole prezidentských volieb dosiahol tesné víťazstvo (s trojpercentnou prevahou). Po masových protestoch na Majdane (oranžová revolúcia) sa uskutočnilo tretie kolo volieb (keď ústredná volebná komisia dospela k záveru, že v druhom kole nebolo možné určiť víťaza volieb), v ktorých vyhral V. Juščenko (s osemprecentnou prevahou).

Nepokoje, najmä na juhovýchode Ukrajiny, prerástli do násilných akcií, ktoré vyústili do územných zmien na Ukrajine, neuznaných medzinárodným spoločenstvom. Vládna moc na Kryme (ktorý mal na Ukrajine status autonómnej republiky a spojil sa s mestom so zvláštnym štatútom Sevastopol') po uskutočnení referenda vyhlásila 17. marca nezávislý zvrchovaný štát Republika Krym a požiadala o jeho prijatie do RF. Dohodu podpísanú medzi nimi 21. marca ratifikovala Štátna дума a Republika Krym a Federálne mesto Sevastopol' boli prijaté za nové subjekty RF.

Odtrhnutie – anexia Krymu prebehla bez obetí na životoch. Tragickejší priebeh má však občianska vojna, ktorá vznikla v dôsledku radikálneho odporu časti obyvateľstva Doneckej a Luhanskej oblasti proti novej moci v Kyjeve a jej opatreniam. S cieľom zlikvidovať tento odpor v apríli 2014 vyhlásil dočasný prezident O. Turčynov antiteroristickú operáciu, hoci nič, čo by bolo možné klasifikovať ako terorizmus v podobe známej z 21. storočia, v tejto časti štátu nebolo. Pokračovanie operácie schválil po svojom nástupe do funkcie aj novozvolený prezident Petro Porošenko.

Najmä odvtedy sa viac, aj keď spravidla v mediálnej podobe, uvažuje o tom, že územie súčasnej Ukrajiny sa môže rozdeliť (rozpadnúť) až na tri časti, ktoré majú rozdielnu históriu, pričom ich hranice by sa zrejme stali predmetom ďalších sporov. Ide o západnú časť (v minulosti – do r. 1945 patrila k Rakúsko-Uhorsku, poprípade neskôr niektoré jeho časti k Poľsku a Česko-Slovensku, resp. určité obdobie počas druhej svetovej vojny aj k Maďarsku) s možným centrom vo Lvove, strednú časť – s hlavným mestom Kyjevom a východnú časť (s prevahou rusko-jazyčného obyvateľstva).

V súvislosti s tým možno chápať aj odpor súčasnej kyjevskej moci proti úsiliu o udelenie ústavne garantovanej autonómie niektorým územiám na juhovýchode Ukrajiny, či dokonca federalizáciu štátu. Viaceré vyjadrenia odporcov tohto procesu sa stavajú na tom, že takéto usporiadanie Ukrajiny by mohlo viesť v blízkej alebo vzdialenejšej budúcnosti k jej rozpadu. Otázne je aj to, akým spôsobom kontroluje vláda situáciu v štáte. Kríza sa preto stále spája s otázkou, či nepovedie k rozpadu štátu (Kreutzer 2014). Nejde len o aktuálnu záležitosť na pozadí občianskej vojny na východnej Ukrajine, ale vychádza aj z niektorých historických faktov. Možno uviesť, že v decembri 1919 sa v Charkove vytvorila Ukrajinská sovietska republika ako protiváha Ukrajinskej ľudovej republiky so sídlom v Kyjeve. Ešte protirečivejšia a nevypočítateľnejšia je otázka ukrajinského nacionalizmu spojená najmä s vytváraním mýtu okolo S. Banderu, ktorý zanechal pri svojom prebývaní sa na Západ po druhej svetovej vojne mnoho obetí v Poľsku a Česko-Slovensku (Syrůček 2008, Šmigel' 2008).

Zároveň sa v citovaných zdrojoch, ale aj mediálne (Baltnews 2014, Deutsche Welle 2015, Wehrschütz 2014) poukazuje na potrebu brať do úvahy, že Ukrajina je zložito diferencovanou až rozdelenou krajinou, ktorej hranice (územie) sa vytvárali zložito a protirečivo. Ich podoba, v ktorej vznikla samostatná Ukrajina, sa vytvorila

v r. 1945 po rokovaníach víťazných mocností o usporiadaní sveta po druhej svetovej vojne.

Diferenciácia Ukrajiny nemá len národnostný – ukrajinsko-ruský charakter, ale prejavujú sa v nej aj špecifické sociálno-ekonomické a kultúrne rozdiely vytvorené v jej zložitom a protirečivom historickom vývoji. Pozícia, ktorá jednostranne zdôrazňuje príčiny súčasnej krízy, predovšetkým na základe obviňovania Ruska z historicky dlhého a tvrdého zasahovania na Ukrajinu, možno poukazuje na jeden z mnohých faktorov krízy, ale nevytvára predpoklady na objektívny ani ucelený pohľad na jej stav ani tendencie vývoja.

Snaha zvýrazniť charakteristiku krízy z geopolitického hľadiska ako boj medzi Západom (najmä USA) a Ruskom, tiež predstavuje zjednodušenie problému, ktoré je možno mediálno-politicky zaujímavé a príťažlivé (najmä z prowashingtonského hľadiska), ale jeho charakteristiku a analýzu len komplikuje. Kontraproduktívne v tejto súvislosti pôsobia aj rôzne nové vyjadrenia Z. Brzezinskeho (Brzezinski 2014, Brzezinski 2015), majúce už len mediálnu podobu (spravidla rozhovory alebo záznamy z vystúpení v besedách) a ožiovanie jeho názorov spred 15 a viacerých rokov, ktoré akoby nevideli novú realitu medzinárodných vzťahov po rozpade bipolarity a politiku Moskvy stále prezentujú ako pokračovanie línie ZSSR alebo snáh o jej obnovenie. Na potrebu brať do úvahy širší kontext problémov kriticky poukazuje J. Mearsheimer, ktorý považuje doterajší postoj Západu k ukrajinskej kríze za chybný (Mearsheimer 2014).

O ukrajinskej schizme, nielen vnútroštátne, ale aj v medzinárodnej – geopolitickej dimenzii, uvažuje I. Wallerstein. V jej kontexte vidí aj možnosť utvorenia novej osi na európskom kontinente – Paríž/Berlín/Moskva (Wallerstein 2014b). Táto os pritom už v určitej podobe pôsobila najmä v 70. a 80. rokoch minulého storočia a bola aj faktorom, ktorý prispel k uvoľneniu medzinárodného napätia.

Ako uvádza H. Kundnani, hoci ruská anexia Krymu bola pre Nemecko strategickým šokom, ukrajinská kríza znovu nastolila otázku vzťahu Nemecka k zvyšku Západu. Niektoré názory nemeckého obyvateľstva, ktoré sa zistili vo výskumoch verejnej mienky, viedli k tomu, že v nemeckých médiách sa pod vplyvom súčasnej ukrajinskej krízy objavili varovania pred oslabením jeho vzťahu so Západom. Obavy Washingtonu z nemeckej neutrality v Európe (najmä v kontexte ústretovosti voči Rusku) nie sú nové.

Už na začiatku sedemdesiatych rokov minulého storočia H. Kissinger varoval pred tým, že západonemecká východná politika nahráva do karát Sovietskemu zväzu a ohrozuje transatlantickú jednotu. Tvrdil, že užšie ekonomické väzby so Sovietskym zväzom by zvýšili závislosť Európy od jej východného suseda, čím by podkopali Západ. Nepredpokladal, že by hrozilo, že západné Nemecko opustí NATO, ale ako uviedol vo svojich pamätiach, mohlo by sa v dôsledku svojich základných bezpečnostných záujmov vyhybať angažovaniu v sporoch mimo Európy. Našťastie pre

Washington, studená vojna držala tieto podnety na uzde, lebo západné Nemecko sa spoliehalo na Spojené štáty ako ochrancu pred Sovietskym zväzom (Kundnani 2015a, s. 108-110).

H. Kundnani prichádza aj s ďalšími zaujímavými podnetmi na uvažovanie o pozícii Nemecka v súčasnej európskej (i svetovej) politike (Kundnani 2015b). Možnú radikálnu zmenu pohľadu Nemecka a EÚ avizuje S. Meister (expert na východnú Európu z Die Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik), ktorý v rozhovore pre Focus online 25. februára 2015 uviedol, že Kyjev musí odstúpiť východné časti Ukrajiny, ináč hrozí Európe vojna a EÚ musí zmeniť svoju stratégiu v ukrajinskom konflikte, aby sa zabránilo ďalšej eskalácii násilia (Focus 2015).

Úvahy o úlohe Nemecka nadobúdajú aktuálnosť aj v súvislosti s ďalším vývojom prímeria na Ukrajine po uzavretí dohody Minsk II. Môže ísť skutočne o krok, ktorým chce prevziať viac iniciatívy pri riešení ukrajinskej krízy, hroziacej pre kontinentálnu Európu vážnymi následkami. O niektorých širších súvislostiach spolupráce Berlína s Moskvou (A. Merkelovej s V. Putinom) na pozadí ukrajinskej krízy tiež uvažuje I. Wallerstein. Ako jedno z možných východísk z krízy vidí aj „finlandizáciu“ Ukrajiny, na ktorú poukazuje aj na základe názorov H. Kissingera (Wallerstein 2014a). Okrem toho naznačuje aj vznik možnej spolupráce USA a ČLR, ktorá je síce momentálne nepravdepodobná, ale stala by sa nočnou morou Ruska i Nemecka. Os Berlín/Paríž/Moskva je však naopak, najmä na základe niektorých udalostí a procesov v 21. storočí, nočnou morou Washingtonu (Wallerstein 2014a).

Úvaha I. Wallersteina o rôznych nových „osiach“ vo svetovej politike súvisia s kontextom nevyhnutnosti úpadku USA, ktorú rozvádza vo svojej sveto-ekonomickej (sveto-systémovej) teórii. Predpokladá, že v budúcom desaťročí vyústi tento úpadok do dvoch vážnych dôsledkov – konca amerického dolára ako „meny poslednej inštancie“ a poklesu (pravdepodobne výrazného) relatívnej životnej úrovne občanov a obyvateľov USA (Wallerstein 2013). Ak zoberieme do úvahy sociologickú koncepciu neželaných následkov, ukrajinská kríza môže viesť pre Washington k podobným, no zatiaľ neznámym či nejasným následkom, aké mali na úpadok USA (oslabenie ich viazanej hegemonnej pozície) angažovanosť v afganskej, irackej a líbyjskej vojne, či v sýrskej kríze.

4 O VÝZNAMNÝCH MEDZINÁRODNO-BEZPEČNOSTNÝCH ASPEKTOCH SÚČASNEJ UKRAJINSKEJ KRÍZY

V rámci nového chápania bezpečnosti sa v posledných rokoch tiež začalo používať viacero vágnych pojmov. Týka sa to najmä pojmu vojna, ktorá okrem tradičného (clausewitzovského) chápania ako pokračovania politiky inými prostriedkami, získava viacero iných druhov a podôb „nevojenského“ charakteru. Okrem už spomenutej hybridnej vojny sa v súvislosti s ukrajinskou krízou asi

najčastejšie uvádza informačná (Index on Censorship 2014) a energetická (Klare 2014).

Najmä v rámci toho, čo možno voľne chápať ako široký front informačnej vojny, pracuje sa aj s novým obrazom nepriateľa a hrozieb. V tomto smere vzniká otázka, ako sa mení vzťah NATO k Rusku v kontexte vývoja ukrajinskej krízy, ktorý sa relatívne masívne a hutne prezentoval v hlavnej deklarácii na waleskom summite v septembri 2014 (NATO Wales Summit 2014). Nejde len o poukázanie na hybridné hrozby (čl. 13), ale najmä čl. 16 – 23, ktoré sú venované priamo a plne Rusku, ale neoznačuje sa v nich za hrozbu pre NATO. Okrem iného obsahujú požiadavku vyviesť ruské vojská z Ukrajiny (pričom dôkazy o ich prítomnosti dosiaľ neboli primeranými argumentmi doložené). Požaduje sa však odsunúť ruské vojská aj od ukrajinských hraníc (!), čo je už neobvyklá požiadavka.

Článok 24 (až po článok 30 sa deklarácia zaoberá Ukrajinou) dokumentu sa začína: „Nezávislá, suverénna a stabilná Ukrajina, oddaná demokracii a vláde zákona, je kľúčová pre euro-atlantickú bezpečnosť“. Iste sa dá s tým súhlasiť. Aká je však situácia po vyhlásení antiteroristickej operácie, ktorá doteraz nebola zrušená? Aké sú jej dôsledky nielen z vojenského, ale najmä z právneho, politického i morálneho hľadiska v kontexte oddanosti demokracii a vláde zákona? Veľmi protirečivé až kontraproduktívne.

Na zváženie je okolnosť, že antiteroristickú operáciu spočiatku riadila Služba bezpečnosti Ukrajiny a neskôr po nasadení vojska ju začali riadiť ozbrojené sily Ukrajiny. Okrem nich sa však do operácie zapojila aj Národná garda a tzv. dobrovoľnícke prápory, čím vznikol ťažkopádny, nefungujúci celok, zoskupenie, ktoré nebolo schopné dosiahnuť úspech. V širšom kontexte hodnotenia ide však aj o ďalší príklad dvojtvárnosti západného hodnotenia medzinárodnej bezpečnosti, keď sa vo vnútroštátnych konfliktoch kritizuje nasadenie ozbrojených síl. V tomto prípade sa však toto nasadenie podporuje nielen politicky, ale aj dodávkami zbraní, vysielaním poradcov (inštruktorov) a pod.

Špecifické je aj nasadenie súkromných bezpečnostných a vojenských spoločností, ktoré síce neriadi štát, ale podobne ako v Iraku a Afganistane chránia záujmy štátu, ktorý sa považuje za spojenca USA. Uvádza sa najmä pôsobenie spoločnosti ACADEMY (predtým Blackwater) z USA. Podľa nemeckých mediálnych zdrojov na Ukrajine pôsobilo 400 príslušníkov tejto organizácie, ktorí sa v nej označili za žoldnierov USA. O tomto fakte nemecká spravodajská služba BND (Bundesnachrichtendienst) informovala aj spolkovú vládu (Spiegel Online Politik 2014).

Rétorika Západu sa od čias waleského summitu NATO priostрила. Viacero tvrdých vyjadrení na adresu Ruska uviedol nový generálny tajomník NATO J. Stoltenberg. Rozruch vzbudili vyjadrenia B. Obamu v prejave 24. septembra 2014 na 69. Valnom zhromaždení OSN, v ktorom v úvode značne pateticky označil súčasnú

ruskú politiku (agresiu v Európe) za podobné nebezpečenstvo pre svet ako epidémiu eboly či pôsobenie teroristov Islamského štátu na území Sýrie a Iraku (Washington Post 2014).

Vo viacerých publikáciách sa RF na čele s V. Putinom, obviňuje z toho, že vytvára nový imperializmus, ktorý nadväzuje nielen na ruskú (cársku), ale aj na sovietskú líniu, o. i. v spojení s úsilím o vytvorenie euroázijského projektu (Herpen 2014). O návrate Putina k idei ZSSR, najmä v súvislosti s vytváraním Eurázijského zväzu uvažujú aj iní autori (Gessen 2013). Imperiálne zámery sa „dokazujú“ v súvislosti s vojnami v Čečensku – najmä s druhou, ktorá sa označuje za „Putinovu“ vojnu (Herpen 2014). Vojna na južnom Kaukaze v roku 2008 už ako „hybridná“ sa považuje za nový krok v tejto línii.

V tomto pohľade sa nachádza aj akási „príprava“ na dokazovanie toho, že Rusko vedie vojnu na Ukrajine (s Ukrajinou) – lebo však je to len pokračovanie v línii, ktorú začalo pred rokmi a kto potrebuje presvedčivé dôkazy o nej, je pod vplyvom ruskej (moskovskej, kremľskej) propagandy. V rámci voľného chápania hybridno-informačnej vojny (Coynash 2015) sa uskutočňujú kroky, ktoré v 21. storočí vyvolávajú prinajmenšom počudovanie, ako je napr. zákaz premietania ruských filmov na Ukrajine. Podobne sa používa aj označenie vojny ako hybridno-energetickej na dokazovanie úsilia Ruska o presadzovanie svojho vplyvu (Ruhle a Grubliauskas 2015).

Ukrajinskú krízu v takomto širokom vnímanom rámci možno charakterizovať aj ako vojnu o Ukrajinu (Škvrnda 2014a), ktorá súvisí s vytváraním multipolarity v usporiadaní moci vo svetovej politike. M. Bhadrakumar (Bhadrakumar 2015) uvádza, že dejiny rusko-amerických vzťahov sú plné takých momentov, keď Washington zo šarvátky vyšiel triumfálne a Moskva ustúpila, smutne skloniac hlavu. Stalo sa tak v prípade výsadku na letisko Slatina pri Prištine v júni 1999 (Škvrnda 2014b), či pri stiahnutí podpory E. Ševardnadzemu v Gruzínsku v roku 2003 alebo aj málo známom prípade stiahnutia 12 lietadiel IL-76 plných vojakov v novembri 2001 z letiska v Bagrame.

Podľa M. Bhadrakumara Rusko v prípade Ukrajiny (predovšetkým vo vzťahu k juhovýchodnej Ukrajine) nemôže ustúpiť (v duchu „hry na zbabelca“, ktorá sa v teórii medzinárodných vzťahov často uvádza ako spôsob rozhodovania v kritických situáciách). Nevidí ani žiadne náznaky, že by sa V. Putin chystal na uskutočnenie čo aj najmenšieho ústretového kroku na záchranu Obamovej administratívy tak ako v Sýrii v roku 2011. Pre Obamovu stratégiu zostáva ešte stále možnosť vypracovať stratégiu ústupu z ukrajinskej krízy.

F. Cunningham (2015) uvažuje, či v kontexte ukrajinskej krízy nedôjde k zmene vzťahu Európy k USA. Poukazuje na to, že niektoré vyjadrenia predstaviteľov USA sú veľmi diskutabilné a voči blízkym spojencom nevhodné. Nejde len o široko medializované vulgárne vyjadrenie V. Nullandovej o pôsobení EÚ v ukrajinskej kríze ešte v jej začiatkoch. Viceprezident USA J. Biden sa chválil tým, že apatických

Európanov bolo treba hrozbami prinútiť pridať sa k sankciám proti Rusku a ironicky dodáva, že to vyznelo, akoby bola reč o sexuálnych úspechoch.

Otázkou je, aký bude efekt sankcií na ruskú politiku. Sankčná špirála – vyvolaná reakciou RF však môže uškodiť aj EÚ, z čoho môžu profitovať USA (avšak len v úzkom ekonomickom pohľade). Vo vytvárajúcom sa multipolárnom usporiadaní sveta sa môže upevniť pozícia ČĽR, ktorá v kríze stojí na rozdiel od vyššie menovaných aktérov mimo nej. Vo vyjadreniach je mierna až tolerantná, ale reálne bezpečnostne, politicky i ekonomicky je jednoznačne na strane RF.

Za ukrajinskou krízou a jej prerastením do ozbrojeného konfliktu nesúceho znaky občianskej vojny možno vidieť viacero motívov majúcich aj skrytý charakter. Okrem toho „najväčšieho geopolitického“ motívu – bitky o dominanciu v ukrajinskom priestore (čo sa však stane, ak sa tento rozdelí?) – ide najmä o ekonomické aspekty. Či je to zápas o trasy produktovodov (momentálne sú v hre plynovody). Uvádzajú sa aj možnosti ťažby bridlicového plynu (najviac vraj v oblasti Slavjanska). Okrem toho Ukrajina disponuje mnohými zásobami (aj predpokladanými) nerastných surovín. No a možno ide aj o to, že podľa niektorých odhadov je vraj na Ukrajine 25 – 40 % najkvalitnejšej černoze na svete (z ktorej časť už roky leží ladom) – koľko by sa tam dalo dopestovať ekologických potravín a pod.

Možno za týmito momentmi sa skrýva nesmierny záujem USA a im blízkeho Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky a masy rôznych subjektov napojených na ne. A tak za mnohými politickými a mediálnymi aktivitami sa môže skrývať záujem o destabilizáciu regiónu, ktorý síce schudobnie na kosť a kožu, ale v budúcnosti môže predstavovať zdroj ziskov pre potenciálnych investorov – a tými nebudú ani tak ukrajinskí či ruskí oligarchovia, ktorí vznikli v deformovaných sociálno-ekonomických podmienkach, ale skôr tie kruhy na Západe, ktorým sa chcú podobať. Aj za týmto sa môže skrývať tolerancia inak perfekcionista západných ľudsko-právnych organizácií, ktoré na Ukrajine prehliadajú nielen porušovanie ľudských práv, ku ktorému dochádza od začiatku súčasnej krízy, ale aj vyčíňanie extrémistických pravicových nacionalistických síl, ktoré sa neraz netaja ani obdivom fašizmu či iných ideológií potláčajúcich práva rás, národov a menšín.

5 ZÁVER

Ako zaklínadlo znie vo vyhláseniach väčšiny politikov: ukrajinskú krízu treba riešiť politickou cestou. Konanie viacerých aktérov angažujúcich sa v ukrajinskej kríze, resp. pri jej riešení tomuto takmer konsenzuálnemu tvrdeniu však nezodpovedá. Podľa informácií z časti médií, ale ani z pohľadu kritických teórií, nemožno zo stavu, do ktorého sa dostala ukrajinská kríza, obviňovať len povstalcov (domobranu či separatistov) alebo RF, ktorá ich podporuje, ale výrazne k nej prispela aj súčasná kyjevska vládna moc a kontraproduktívne je aj pôsobenie EÚ, no predovšetkým USA a NATO v nej.

Politické sily, ktoré majú dnes v rukách moc na Ukrajine, sa po Minsku II dajú rozdeliť pri určitom zjednodušení do troch skupín. Prvá je viac mierová (ide o sily blízke prezidentovi P. Porošenkovi) a druhá viac bojovná, vojnová (ide o sily blízke premiérovi A. Jacenjukovi a tajomníkovi Rady národnej bezpečnosti a obrany Ukrajiny O. Turčynovi). Tretia je nacionalistická a považuje dohodu Minsk II za národnú zradu (ide najmä o Pravý sektor D. Jaroša, ale aj nacionalistov O. Ťjahnyboka a radikálov P. Ljaška).

Okrem toho vývoj bude naďalej komplikovať aj ekonomika, sociálno-ekonomická situácia, kde okrem domácich problémov ide aj o závislosť súčasnej vládnej moci od finančnej pomoci, ktorá sa hľadá najmä u EÚ a Medzinárodného menového fondu. Protirečivým momentom, pre kyjevskú moc mimoriadne finančne náročným, by sa stalo pokračovanie vojenských aktivít, na ktoré štát nemá finančné zdroje a hrozí mu skolabovanie, čo je hrozbou pre široký región. Toto determinuje aj úsilie normandskej štvorky o mierové riešenie krízy a napĺňanie Minska II.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. AZAROV, N. (2015): *Ukrajina na pereputje. Zapisky premjer-ministra*. Moskva: Veče, 2015. 544 s. ISBN 978-5444430163.
2. BALTNEWS. (2014) Kratkaja istorija Ukrajiny ot pisatel'a Olesja Buziny. In *baltnews.lv*. [Online.] [Citované 27. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://baltnews.lv/riga_news/20141228/1013385633.html>.
3. BHADRAKUMAR, M. K. (2015): Ukraine: Russia Won't Blink. 1. 3. 2015, roč. LIII, č.10 In *Mainstream Weekly*. [Online.] [Citované 4. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.mainstreamweekly.net/article5492.html>>.
4. BOECKH, K. – VÖLKL, E. (2007): *Ukraine: Von der Roten zur Orangen Revolution*. Regensburg: F. Pustet, 2007. 296 s. ISBN 978-3791720500.
5. BRZEZINSKI, Z. (2014): Zbigniew Brzezinski The Ukraine Problem Confronting Russian Chauvinism. In *The American Interest*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.the-american-interest.com/2014/06/27/confronting-russian-chauvinism>>.
6. BRZEZINSKI, Z. (2015): Zbigniew Brzezinski on ISIS, Ukraine, and the future of American power. Updated 09/10/14. In *MSBNC*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.msnbc.com/msnbc/zbigniew-brzezinski-isis-ukraine-and-the-future-american-power>>.
7. BUZINA O. (2011): *Revolucija na bolote? Vzgl'ad belogvardejca*. Kyjev: Arij, 2010. 188 s. ISBN 978-9664981283.
8. COYNASH, H. (2015): Stop the Hybrid Information War: Ukraine's Parliament bans Russian Films. 10. 2. 2015 In *Human Rights in Ukraine Information website*

- of the Kharkiv Rights Protection Group. [Online.] [Citované 25. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://khpg.org/en/index.php?id=1423340920>>.
9. CUNNINGHAM, F. (2015): Will 'Mistress Europe' Show the American the Door? 20. 2. 2015. In *Information clearing house*. [Online.] [Citované 4. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.informationclearinghouse.info/article41062.htm>>.
 10. DELANTY, G. (2013): *Formations of European Modernity: A Historical and Political Sociology of Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. 352 s. ISBN 978-1137287915.
 11. DEUTSCHE WELLE. (2015): Ukrainians divided by two narratives of the conflict. In *Deutsche Welle*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.dw.de/ukrainians-divided-by-two-narratives-of-the-conflict/a-17553521>>.
 12. ECONOMIST. (2014): Ukraine The February revolution. 1. 3. 2014. In *The Economist*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.economist.com/news/briefing/21597974-can-ukraine-find-any-leaders-who-will-live-up-aspirations-its-battered-victorious>>.
 13. ENGDAHL, F. W. (2014): *Krieg in der Ukraine. Die Chronik einer geplanten Katastrophe*. Rottenburg am Neckar: Kopp Verlag, 2014. 208 s. ISBN 978-3864451560.
 14. FOCUS. (2015) Konflikt ist festgefahren Kiew muss Ostukraine aufgeben, sonst droht Europa Krieg. In *Focus*. [Online.] [Citované 27. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.focus.de/politik/ausland/ukraine-krise/konflikt-ist-festgefahren-um-europa-vor-einem-krieg-zu-bewahren-muss-kiew-die-ostukraine-aufgeben_id_4502436.html>.
 15. FRANKFURTER ALLGEMEINE POLITIK. (2015): Sicherheitskreise: Bis zu 50.000 Tote. 8. 2. 2015. In *Frankfurter Allgemeine Politik*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/ukraine-sicherheitskreise-bis-zu-50-000-tote-13416132.html>>.
 16. FRIEDMAN, G. (2014): Ukraine Turns From Revolution to Recovery. Geopolitical Weekly. 24. 2. 2014. In *Stratfor Global Intelligence*. [Online.] [Citované 1. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<https://www.stratfor.com/weekly/ukraine-turns-revolution-recovery>>.
 17. GESSEN, M. (2013): *The Man Without a Face: The Unlikely Rise of Vladimir Putin*. New York: Riverhead Books, 2013. 336 s. ISBN 978-1594486517.
 18. HERPEN, M. H. Van. (2014): *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*. Plymouth: Rowman & Littlefield, 2014. 296 s. ISBN 978-1442231375.

19. HOB DEN, S. – HOBSON, J. M. (2001): *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 328 s. ISBN 978-0521004763.
20. HOB SBAWM, E. (1998): *Věk extrémů: Krátké 20. století 1914–1991*. Praha: Argo, 1998. 620 s. ISBN 978-80-257-0302-1.
21. HOFFMAN, F. G. (2009): Hybrid Warfare and Challenges. In *Joint Force Quarterly*, 2009, roč. 52, č. 1, s. 34-39.
22. HOFFMAN, F. (2014): On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats. 28. 7. 2014. In *War on the Rocks*. [Online.] [Citované 1. 3. 2015.] Dostupné na internetu: <<http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats>>.
23. HUDSON, M. (2014): The New Cold War's Ukraine Gambit. In LENDMAN, S. (ed.): *Flashpoint in Ukraine: How the US Drive for Hegemony Risks World War III*. Atlanta: Clarity Press, 2014. 252 s. ISBN 978-0986073144, s. 26-45.
24. INDEX ON CENSORSHIP. (2014): Brave new war: The information war between Russia and Ukraine. In *Index on Censorship*, 2014, roč. 43, č. 4, s. 54-60.
25. KAPPELER, A. (2014): *Kleine Geschichte der Ukraine*. 4. überarb. und aktualis. Auflage. München: C.H.Beck, 2014. 427 s. ISBN 978-3406670190.
26. KATASONOV, V. (2015): Počemu obvalilas grivna. In *Fond strategičeskoj kul'tury Elektronnoje izdanije*. [Online.] [Citované 1. 3. 2015.] Dostupné na internetu: <<http://www.fondsk.ru/news/2015/03/01/pochemu-obvalilas-grivna-31990.html>>.
27. KJEZA (CHIESSA), G. (1998): *Proščaj Rosssija!* Moskva: Geja, 1998 s. 271 s. ISBN 585589035x.
28. KLARE, M. (2014): Twenty-first-century energy wars. Júl 2014. In *Le Monde diplomatique English edition*. [Online.] [Citované 1. 3. 2015.] Dostupné na internetu: <<http://mondediplo.com/openpage/twenty-first-century-energy-wars>>.
29. KOMMISRU D, A. (2009): *Historical Sociology and Eastern European Development: A Rokkanian Approach*, Lanahm: Lexington Books, 2009. 198 s. ISBN 978-0739128718.
30. KREMLIN NEWS. (2015) Komplex mer po vypolneniju Minskich soglašenij. 12. 2. 2015. In <http://news.kremlin.ru>. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internetu: <http://news.kremlin.ru/ref_notes/4804>.
31. KREUTZER, P. (2014): Ukraine: Die Geschichte einer forcierten Spaltung. December 2014. In *Zeitschrift Luxemburg – Gesellschaftsanalyse und linke Praxis* [Online.] [Citované 27. 2. 2015.] Dostupné na internetu: <<http://www.zeitschrift-luxemburg.de/ukraine-die-geschichte-einer-forcierten-spaltung>>.
32. KUNDNANI, H. (2015a): Leaving the West Behind. Germany Looks East. In *Foreign Affairs*, 2015, roč. 95, č. 1, s. 108-116.

33. KUNDNANI, H. (2015b): *The Paradox of German Power*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 160 s. ISBN 978-0190245504.
34. LAUTERBACH, R. (2014): *Bürgerkrieg in der Ukraine: Geschichte, Hintergründe, Beteiligte*. Berlin: Berolina, 2014. 160 s. ISBN 978-3958410015.
35. LENDMAN, S. (2014): Orange revolution 2.0. In LENDMAN, S. (ed.): *Flashpoint in Ukraine: How the US Drive for Hegemony Risks World War III*. Atlanta: Clarity Press, 2014. 252 s. ISBN 978-0986073144, s. 64-79.
36. IVACHNENKO, V. (2011): Leonid Kravčuk – mirnyj zagovorščik. 8. 12. 2011. In *Radio Svoboda*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.svoboda.org/content/article/24415159.html>>.
37. LUCAS, E. (2014): *The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West*. 3rd revised ed. New York: Palgrave Macmillan, 2014. 384 s. ISBN 978-1137280039.
38. MAGOCSI, P. R. (2010): *History of Ukraine – The Land and Its Peoples*. Toronto: University of Toronto Press, 2010. 896 s. ISBN 978-1442610217.
39. MANDEL, D. (2014): Understanding the Civil War in Ukraine. In *The Bullet Socialist Project. E-Bulletin No. 1025. August 24, 2014*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.socialistproject.ca/bullet/1025.php>>.
40. MANKOFF, J. (2014): Russia's Latest Land Grab How Putin Won Crimea and Lost Ukraine. In *Foreign Affairs*, 2014, roč. 94, č. 3, s. 60-68.
41. MATTIS, J. N. – HOFFMAN, F. (2005): Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. In *Proceedings Magazine* [Online]. November 2005, č. 132/11/1,233. [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://milnewstbay.pbworks.com/f/MattisFourBlockWarUSNINov2005.pdf>>.
42. MCMAHON, R. (2014): Ukraine in Crisis. 25. 8. 2014. In *Council on Foreign Relations*. [Online.] [Citované 25. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.cfr.org/ukraine/ukraine-crisis/p32540>>.
43. MEAD, W. R. (2014): The Return of Geopolitics The Revenge of the Revisionist Powers. In *Foreign Affairs*, 2014, roč. 94, č. 3, s. 69-79.
44. MEARSHEIMER, J. J. (2014): Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. In *Foreign Affairs*, 2014, roč. 93, č. 5, s. 1-12.
45. MENON, R. – RUMER, E. B. (2015): *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*. Cambridge: The MIT Press, 2015. 248 s. ISBN 978-0262029049.
46. NATO WALES SUMMIT. (2014): Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales In *NATO Wales Summit LibGuide: Reports*. [Online.] [Citované 15. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en>.

47. NAZEMROYA, M. (2014): The Geo-Politics Behind EuroMaidan. In LENDMAN, S. (ed.): *Flashpoint in Ukraine: How the US Drive for Hegemony Risks World War III*. Atlanta: Clarity Press, 2014. 252 s. ISBN 978-0986073144, s. 90-108.
48. ONLINE FOCUS AUSLAND. (2015): Die Krise in der Ukraine. In *Online Focus Ausland*. [Online.] [Citované 4. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.focus.de/politik/ausland/ukraine-krise>>.
49. OSCE. (2014): Protokol po itogam konsultacij Trjochstoronnej kontaktnoj gruppy otnositel'no sovmestnich šagov napravljennych na implementaciju Mirnogo plana Prezidenta Ukrajiny P. Porošenko i inicijativ Prezidenta Rossiji V. Putina. In OSCE. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.osce.org/ru/home/123258?download=true>>.
50. PARSONS, R. (2014): Out of Control Oligarchs. Ukraine War Spreads Across Russian Border. 18. 7. 2014. In *Global Research Centre for Research on Globalization*. [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.globalresearch.ca/out-of-control-oligarchs-ukraine-war-spreads-across-russian-border/5391891>>.
51. PETRAS, J. (2014): All-Out War in Ukraine: NATO's 'Final Offensive'. 21. 11. 2014. In *Global Research Centre for Research on Globalization*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.globalresearch.ca/all-out-war-in-ukraine-natos-final-offensive/5415354>>.
52. PETRO, N. N. (2014): The Real War in Ukraine: The Battle over Ukrainian Identity. 4. 12. 2014. In *The National Interest*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://nationalinterest.org/feature/the-real-war-ukraine-the-battle-over-ukrainian-identity-11782>>.
53. REGNUM. (2015): Novaja cholodnaja vojna meždu Rossijej i SŠA – vserjoz i nadolgo: mnenije. 4. 3. 2015. In *Informacionnoje agentstvo Regnum*. [Online.] [Citované 5. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.regnum.ru/news/polit/1901821.html>>.
54. ROSE, G. (2014): *Crisis in Ukraine*. Washington: Council on Foreign Relations, 2014. 128 s. ISBN 978-0876095850.
55. RUHLE, M. – GRUBLIAUSKAS, J. (2015): Energy and hybrid war in the Ukraine crisis. 18. 2. 2015. In *Asia Times online*. [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/CEN-02-180215.html>.
56. SAKWA, R. (2015): *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I. B. Tauris, 2015. 320 s. ISBN 978-1784530648.

57. SAVIN, L. (2015): Gibridnaja vojna. 27. 2. 2015 In *Informačno analitičeskij portal Geopolitika*. [Online.] [Citované 3. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://geopolitica.ru/article/gibridnaya-voyna#.VP15du90zVI>>.
58. SEMENENKO, V. I. – RADČENKO, L. A. (2002): *Istorija Ukrajiny s drevnejšich vremion do našich dnei*. Izd. 3-e, ispravlennoje i dopolnennoje. Charkov: Torsing, 2002. 480 s. ISBN 9666700379.
59. SCHULLER, K. (2014): *Ukraine: Chronik einer Revolution*. Berlin: edition.fotoTAPETA, 2014. 208 s. ISBN 978-3940524294.
60. SCHNEIDER-DETERS, W. (2012): *Die Ukraine: Machtvakuum zwischen Russland und der Europäischen Union*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2012. 639 s. ISBN 978-3830531166.
61. SCHNEIDER-DETERS, W. – SCHULZE, P. W. – TIMMERMAN, H. (Hrsg.) (2008): *Die Europäische Union, Russland und Eurasien: Die Rückkehr der Geopolitik*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2008. 656 s. ISBN 978-3830514664.
62. SPIEGEL ONLINE POLITIK. (2014): Einsatz gegen Separatisten: Ukrainische Armee bekommt offenbar Unterstützung von US-Söldnern. 11. 5. 2014. In *Spiegel Online Politik* [Online.] [Citované 22. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.spiegel.de/politik/ausland/ukraine-krise-400-us-soeldner-von-academi-kaempfen-gegen-separatisten-a-968745.html>>.
63. STRUTYNSKI, P. (2014): *Ein Spiel mit dem Feuer: Die Ukraine, Russland und der Westen*. Berlin: Papyrossa, 2014. 216 s. ISBN 978-3894385569.
64. SUDLIANKOVÁ, N. (2014): Sudlianková: Válka na Ukrajině je souboj mezi oligarchy. 8. 9. 2014. In *Respekt*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://respekt.ihned.cz/c1-62756560-sudliankova-valka-na-ukrajine-je-souboj-mez-oligarchy>>.
65. SYRUČEK, M. (2008): *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?* Praha: Pražská vydavatelská společnost, 2008. 153 s. ISBN 978-8087027851.
66. ŠKVRNDA, F. (2014a): Vojna o Ukrajinu v kontexte vytvárania multipolárneho usporiadania moci vo svete. In *International Relations 2014*. Bratislava: EKONÓM, 2014. 567 s. ISBN 978-8022539807, s. 485-494.
67. ŠKVRNDA, F. (2014b): 15 rokov od ruského pochodu-výsadku na letisko Slatina pri Prištine. 16. 6. 2014. In *Nové slovo* [Online.] [Citované 2. 3. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/c/Patnast_rokov_od_ruskeho_pochodu_vysadku_na_letisko_Slatina_pri_Pristine>.
68. ŠMIGEL, M. (2007): *Banderovci na Slovensku 1945-1947 (Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny)*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela., 2007. 196 s. ISBN 978-8080834838.
69. TEMPLIN, W. (2007): *Farbenspiele – die Ukraine nach der Revolution in Orange*. Osnabrück: Fibre, 2007. 240 s. ISBN 978-3938400227.

70. TIMTSCHENKO, V. (2009): *Ukraine - Einblicke in den neuen Osten Europas*. Berlin: CHRISTOPH LINKS VERLAG, 2009. 224 s. ISBN 978-3861534884.
71. UN NEWS CENTER. (2015): Ukraine death toll hits 6,000 amid ongoing fighting – UN. 2. 3. 2015 In *UN News Center*. [Online.] [Citované 4. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50215#.VPmduO90zIU>>.
72. UNITED NATIONS. (2015): Unanimously Adopting Resolution 2202 (2015), Security Council Calls on Parties to Implement Accords Aimed at Peaceful Settlement in Eastern Ukraine. In *United Nations Meetings Coverage and Press releases*. [Online.] [Citované 25. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.un.org/press/en/2015/sc11785.doc.htm>>.
73. WALLERSTEIN, I. (2013): Consequences of U.S. Decline. Commentary No. 364. 1. 11. 2013. In *Immanuel Wallerstein*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://iwallerstein.com/consequences-decline/#more-1699>>.
74. WALLERSTEIN, I. (2014a): The Geopolitics of Ukraine's Schism. Commentary No. 371. 15. 2. 2014. In *Immanuel Wallerstein*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://iwallerstein.com/geopolitics-ukraines-schism/#more-1737>>.
75. WALLERSTEIN, I. (2014b): Merkel and Putin: Ukrainian Diplomacy Commentary No. 384. 1. 9. 2014. In *Immanuel Wallerstein*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://iwallerstein.com/merkel-and-putin-ukrainian-diplomacy/#more-1846>>.
76. WASHINGTON POST. (2014): Full text of President Obama's 2014 address to the United Nations General Assembly. 24. 9. 2014. In *The Washington Post*. [Online.] [Citované 23. 3. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.washingtonpost.com/politics/full-text-of-president-obamas-2014-address-to-the-united-nations-general-assembly/2014/09/24/88889e46-43f4-11e4-b437-1a7368204804_story.html>.
77. WEHRSCÜTZ, C. (2014): *Brennpunkt Ukraine: Gespräche über ein gespaltenes Land*. Viedeň – Graz – Klagenfurt: Styria, 2014. 240 s. ISBN 978-3222134746.
78. WILSON, A. (2014): *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. New Haven: Yale University Press, 2014. 248 s. ISBN 978-0300211597.
79. YEKELCHYK S. (2007): *Ukraine: Birth of a Modern Nation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 320 s. ISBN: 978-0195305463.
80. YUHAS, A. – JALABI, R. (2014): Ukraine's revolution and Russia's occupation of Crimea: how we got here. 5. 3. 2014. In *The Guardian* [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.theguardian.com/world/2014/mar/05/ukraine-russia-explainer>>.

81. ZAJNAŠEV, J. (2006): Belovežskaja Pušča: čto eto bylo. 8. 12. 2006. In *Novyje izvestija*. [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.newizv.ru/politics/2006-12-08/59817-belovezhskaja-pusha-chto-eto-bylo.html>>.
82. ZUESSE, E. (2014): How the Ukrainian Civil War Started. 26. 5. 2014. In *Global Research Centre for Research on Globalization*. [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.globalresearch.ca/how-the-ukrainian-civil-war-started/5383982>>.
83. ZŮNA, P. (2010): Kritický pohled na koncept hybridních válek. In *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 3, s. 33-45.